

„Istarska Rijec“

„Istaz svakog četvrtka uveče. Svakog drugog četvrtka donosa literarni prilog „Mladi Istarin“. Pretplata za tuzemstvo iznosa 15 — lira na godinu, a za inozemstvo 25 — lira. Uredništvo i uprava lista: Trst (Trieste) — Via S. Francesco d'Assisi 20/1. Telefon: 11-57

ISTARSKA RIJEĆ

Tjednik za nauku, gospodarstvo i politiku Istarskog naroda.

„Slogom rastu male stvari, a nesloga sve pokvari“. — Narodna poslovica.

Oglašaji stoje 4 kva za svaki centimetar visine a minimalnog stupca. Za rubriku ovrštenje daje se zaista popust prema pogodbi. Plaća se i u slučaju u slučaju. Dopisni su listu uredništva. A svake srijeti. Neprankirana sa plamom ne primaju, a rukopisi su se vraćaju ni u kojem slučaju.

Pred novim vremenom

Mnogi vele, da je svijet bolestan i da će teško ozdraviti. No ni oni, koji tako misle, nisu sasvim zdravi. Njihove očigledne su zalivene nečim crnim, pa i oni, kada gledaju, vide sve crno.

Pravi crnogledje! Jedno je ipak istina, i to da svijet još nije dobio svoj pravi mir. Nije ga dobila ni Evropa, staviše, neki neznačajni narodi kao da uživaju u tome, da mogu još uvijek da se igraju puške i noža. Baš kao djeca. I više puta se ti, narodi vladaju kao miševi, kad nema kod kuće mačke.

Tako čine mnogi naši Evropljani, osobito od vremena, otkad su se u peop svojih garišta povukle njihove dvije krupne mačke, dva grdna strasilca: Njemačka i Rusija.

Rusiju su unutrašnje borbe i revolucije spriječavale, da zahvaća i da se miješa u stvari evropske politike. Izim toga te su je borbe i oslabile, tako da joj ne bi bilo moguće, da ostalom svijetu već sada nameće svoju volju kao što je to u pravnije vrijeme često činila. To je i razlog, što su se mnoge sudbonosne odluke, mimo nje a više puta i protiv njene volje vršile.

Druga mačka: Njemačka. Znamo, kako je ona prije rata bila jaka i strašna. Gdje bi samo malo ispružila svoje užasne čaporke, tu bi ogrebla i teško onome, koga bi pogodila.

Ali kao što često lija dolija, tako se može desiti i najkrupniji mački, da dobihe po nosu pa da joj pade snaga. To se u velikoj mjeri dogodilo i Njemačkoj. Pravda je Božja htjela, da se u zgodan čas protiv nje okrenula batina i da je Njemačka svinuvsši rep među noge morala da se zavuče u pepeo, što ga je sama prosula. Pobjednici su je tako stisli, da nije mogla više ni disati. Potopili su joj nekada vrlo moćnu vojnu mornaricu, udarili su na nju vrlo teška plaćanja, raspustili su joj vojsku, otkinuli nekoliko pokrajina, porazgrabili sve njene kolonije, uništili novac, prikralili je u svemu i svačemu, i još su joj zaposjeli njenu teritoriju svojim vojskama — jednom riječi, učinili su sve, da je onemoguće i onesposobe za život.

I kad je tako privezaše uz pepeo, onda su i oni digli glave i svi osim Italije, počeli skakati, čicati, gristi, mahnuti kao poludjeli miševi. Mačka ih je sa svog pepela gledala. Ej, da joj je bilo nasrnuti među njih i na njima izvršiti novo čudo, novih pokolja! Ali ne može: snaga joj ne da! I tako je ona morala da guši svoj gnjev i predući svoju staru pjesmu da traje svoje mučne dane u pepelu. Medjutim dugo nije moglo ostati tako. Mačka je počela da pomalo diže iz pepela glavu, pokadšto bi malo i zanjaukala, da Evropa čuje, e je još živa.

Malo poslije pokušala je i da se dignu na noge, pružila glavu, naježila brčetine, nagrabila se i dala razumjeti narodu Evrope, da i ona hoće da ima u njihovom društvu svoj glas.

S protivne strane nisu ispočetka htjeli o tome ni da čuju, ali malo su po malo uvidjeli, da sedamdeset i više milijuna Njemaca nije tek mački kašali, nego jedna velika sila, kojoj se oni ne mogu moći dugo da odupiru, i tako su iako protiv svoje volje dopustili Njemačkoj da udje u Ligu Naroda, gdje će ona imati svoj glas, kao i svaka druga imateljica.

To se desilo na svečanoj sjednici društva Naroda u Ženevi dne 12. o. m. Sjednici je predsjedao dr. Ninčić, predstavnik one države, koju su Nijemci htjeli, da do kraja unište.

Pa da nisu putevi Gospodnji nedokučivi! Za Njemačkom će zacijelo ući u Ligu Naroda i Rusija, i tako će se malo po malo ovaj sadašnji damar da stiša. Očigledno je, da mi stojimo pred nekim novim vremenom. Hoće li to vrijeme biti bolje ili gore od ovoga dosadašnjega — to će pokazati skoro budućnost. Jedno je stalno: miševi ne će moći onako da trče kao do sada, jer će im blizu biti mačke.

Iz govora dra. Wilfana na kongresu narodnih manjina u Ženevi

Dne 29. augusta o. g. otvorio se je u Ženevi kongres narodnih manjina o kojemu smo već pisali. Predsjednik kongresa, naš poslanik dr. Wilfan jednim odužim i značajnim govorom započeo je rad kongresa.

Odbor je našem poslaniku dr. Wilfanu povjerio da otvori kongres i da u svom prvom govoru iznese one točke, koje imaju za uspjeh rada kongresa posebnu važnost. Mi iz toga govora donasmo samo neke odlonke. Iza opširnoga uvoda o važnim pitanjima i odnosima pojedinih zastupanih skupina prema Ligi Naroda itd. dr. Wilfan govorio je ovako:

„Dozvolite mi sada nekoliko riječi o dužnostima našega zborovanja i o značenju našega rada.

Organizirane skupine Evrope nisu ovamo (u Ženevu) poslale svoje zastupnike, da bi dizali bučne proteste, nego, da bi u granicama, koje smo zacrtali, našem zajedničkom radu dali pozitivnu i stvarnu pomoć.

S ovim smo radom započeli već lani, kada smo naše zajedničke nazore i želje formulirali u oblik nekih temeljnih članaka i kada smo tako stvorili ishodište našem zajedničkom postupanju. A sada se mora naprijeti. Pojedina pitanja, koja zahvaća naš problem, moramo zajednički proučiti, razjasniti te skupno izraditi najvažnija rješenja.

Dali ćemo poslije raširiti opseg našega skupnoga rada također direktno na sudjelovanje za prava priznatih rješenja, to moramo prepustiti budućnosti.

Na rasporedu rada našega kongresa stoji na prvom mjestu jamstvo za slobodu kulturnoga razvoja. To je pitanje jezgra našega problema. Pa i u rezolucijama lanjske konferencije razglasilo smo zahtjev za narodno-kulturnu slobodu na prvom mjestu. Kako da se osigura narodnim skupinama u raznim državama razvoj, i kako da se sačuva njihova vlastita narodna kultura, to je pitanje u kojemu se mora osobito naže zanimanje usredotočiti. Različiti interesi i velike razlike u položaju raznih narodnih skupina otežavaju će, razumje se, raspravu o tom pitanju, ali nam opeć bogato vaše iskustvo obećaje na drugoj strani važne rezultate, baš u pogledu prve točke našega programa.

Daljnje točke našega programa su jezikovno pitanje, gospodarska jednakopravnost, osiguranje pravica za državljanstvo i jednakopravnost u izbornoj pravici. Sve se ove točke odnašaju na pitanja, koja su za narodne skupine od životne važnosti. Riješenje ovih pitanja bi značilo otvaranje glavnih uvjeta, koji su potrebni za zajednički život u državama na podlozi čovječijeg dostojanstva i jednake državljanjske vrijednosti.

„Konačno ćemo zauzeti stajalište glede pitanja, koja se sredstva mogu uzeti u obzir za uređenje konkretnih sporova po državama (između manjina i država) koji se razvijaju iz našeg problema.

Gospodo! Veoma se lako može dogoditi, da se ne dodje odmah do sporazuma naših manjina u pogledu pitanja, koja sadrži naš program. To nas neće mutiti, a ne smije opet varati naše prijatelje i naše kritičare. Na našu skupštinu došli su zastupnici mnogobrojnih različitih skupina, koje se razlikuju ne samo po jeziku, kulturi, običajima i povijesti, nego su, — i ako imaju jednaku sudbinu — također u najraznijim položajima. Naravno, će prema tome biti, ako se pojave na skupštinu kakve razlike u mnijenju, koje bi štini kakve razlike u mnijenju, koje bi mogle priječiti sporazumno rješenje pitanja.

(Kako smo vidjeli iz vijesti o uspjehu ovoga kongresa, do nesuglasica nije došlo, zato jer je dr. Wilfan znao da razumno kormilarit kongres, a pridobiti zastupnici shvatili su svoju dužnost, pa su svi složno zaključivali one korisne rezolucije i izjave.)

Dalje kaže dr. Wilfan u svom govoru: „Rečene razlike među raznim zastupanim narodnim skupinama ne mogu izbrisati unutarnje jednakosti u bitstvu našega položaja, niti mogu sakriti ono najdulje korijenje iz kojega za sve nas raste jednaki zahtjev pravica. U svojem govoru punom misli, na našoj lanjskoj konferenciji, dr. Pavao Schiemann izradio je za razumjevanje naše borbe za narodno-kulturnu slobodu spomen na borbu evropskog čovjeka za vjersku slobodu. Ta se je borba svršila pred 300 godina.

„Polako su ljudi došli do toga, da su priznali vrijednost i potrebu zašтите, idealnih dobara. A još polaganije će evropska javnost doći do stupnja, da će, ne samo napadati na život pojedinca, nego također i namjerno razarodjivanje cijelih naroda ili njihovih djelova, smatrati grijehom.

Ali, — tako kažu protivnici — razarodjivanje, asimilacija, amalgamacija, ili kako se sve još ne zove ta kulturi protivna pojava — potra — a je i naravno u evropskom razvoju. Skoro nijedan narod u Evropi, kažu, da se nije razvio čist. Skoro svaki je rezultat združenja raznih naroda i djelova naroda. Protivnici se pozivlju na vrijeme, kada se pripadnost k narodu kao naravno ljudskoj skupnosti nije osjećala, kao jedna između najviših životnih vrednota, kada, dakle, nije bilo svega ovoga stanja i reakcije, koja danas muči milione Evropejaca, te ih, kako se vidi na ovom našem zborovanju, veže preko svih razlika u jednom čuvstvovanju i jednoj težnji.

U reakciji proti-ugrožavanju, ograničavanju ili dapače potpunom oduzimanju narodno-kulturne slobode, čute se narodne skupine Evrope jedno bez razlike na položaj. Sve su te skupine jedno, one, koje zbog svoje vlastite moći ili bolje uvidljivosti naroda, s kojim su u jednoj državi žive, tako, da im se ne treba boriti za svoju narodnost i kulturu, — a također i one, koje su — kako se to u ovoj lijepoj Evropi događa — izručene bez moći i zapušteno brutalnom naskoku politike razarodjivanja, koja očito nastupa sa svim sredstvima rafinirane taktike.

Uzajamnost, koja združuje sve narodne skupine Evrope, diže te skupine i preko njihove vlastite sudbine k većoj težnji negoli je samoodržanje. Možemo priznati, da pojedine skupine sudjeluju na kongresu u prvom redu iz vlastitog interesa. Taj bi interes bio dovoljan za naš rad. Ali naše gibanje služi i skupnom općem evropskom interesu, koji je veći nego interes pojedinih skupina.

Nama samima, ili mnogima između nas došlo je to pred-oti već kada smo se ovdje prvi put sastali. Solidarnost narodnih manjina Evrope tvori početak ili bolje prvo ustvarenje solidarnosti evropskih naroda kao naravnih i kulturnih skupnosti.

„Zato se usudjujem kazati, da će naš rad imati simpatija i pomoći svih onih, koji teže za jedinstvenom i sjedinjenom Evropom.“

Važno za obitelji u ratu palih vojnika

Oni, koji u 8 godina iza rata nisu još uložili molbu za vojnu penziju, i to: oci ili matere za sinove, žene za mužve, sioce za ocele pale u ratu, mogu još uložiti molbu za penziju i to do 1. oktobra 1926. Još je malo dana do toga datuma a tim datumom istječe rok za ulaganje molba za penziju.

Molbi se ima priložiti svjedožba o smrti paloga vojnika. Svjedožbu izdaje župni ured, ali mora imati i vizum načelnika. One obitelji, koji ne mogu dobiti ove svjedožbe, neka molbi prilože svjedožbu, koju će im sastaviti notar ili sudac na mjestu svjedožstva.

Moraju svjedožiti smrt a osobe, koje su služili u vojsci s izgubljenim vojnikom. Osim toga upozoravamo one, koji su već uložili molbu za tu penziju, pa im ista nije još riješena, da ne smiju ulagati nove molbe. S tim bi sami sebi škodili, jer bi s istovremenim molbama nastala smetnja.

Dobruča

Dobruča je riječ, koja je u zadnje dane u srecima Jugoslovena po svojoj zemlji potaknula neko posebno pobožno raspoloženje. U junačkim srecima starih boraca pogotovo je Dobruča u ove dane uzbudila onaj plamen, koji je ta srca izgarao pred deset godina, u dobručanskim borbama; dok je donovana stjenjala u teškom jarmu čekajući junačke sinove, koji su na Dobruči s zavjetom u duši jurili i padali za slobodu.

U srijedu dne 8. o. m. na vrlo je svečan način otkriven u Medžidiji u Dobruči spomenik jugoslovenskim dobrovoljcima, koji su tamo pali. Kostu su njihove smještene u kosturnicu na mjestu gdje su se pred 10 godina najljucije borbe bile. Nad kosturnicom je spomenik, koji je podigla Jugoslavija u spomen svojoj herojskoj djeci. Svoji herojima i lavovima, koji su polagali živote, kada je trebalo, da se žrtvuju. Koji nijesu mislili na život, kada se radilo o propasti domovine, pa su dobrovoljno stavljali na kocku svoju mladost i prolijevali svoju junačku krv.

Dobruča je zemlja na Crnom Moru, na jugozapadu velikoga ruskoga grada Odesa. Tamo su se godine 1916. igrali veliki događaji. Kako je poznato Rumunjska je u augustu iste godine navijestila Austriji rat. Odmah zatim provaili su Rumunji u ondašnju Ugarsku. U početku su imali tu velikih uspjeha, ali su ih Nijemci poslije nadmudrili. Poterali su ih iz Ugarske. Tom je prilikom Njemačka provaila sa 100.000 vojske sve do Dobruče. I dobro je, da su Rumunji došli u pomoć Rusi i — jugoslovenska legija.

Da, i jugoslovenska legija imala je na Dobruči svoju tešku borbu. — A što je to jugoslovenska legija? — mogao bi se tkogod pitati.

Već u samom početku rata, a i kasnije prigodom pada Przemisla u ruske ruke, a osobito za čemizve generala Brusilova mnogo je Slavena zarobljeno i prešlo u Rusiju. Među ovima bio je i veliki broj Hrvata, Srba i Slovenaca iz svih krajeva bivše Austrije. Velika većina tih zarobljenih Jugoslovena plamtela je mržnjom protiv austrijskih krunika. Ta je mržnja bila velika, a u njihovim je srecima bila žarka želja, da se sav jugoslovenski rod oslobodi mrskog tuđinskoga ropstva. To je bila težnja i najmilija misao ovih Jugoslovena, koju je trebalo provesti u djelo.

Ovi su krasni ljudi, koji zaslužuju, udivljenja, napokon odlučili, da će se do zadnjega dana boriti protiv Njemaca i Austrijanaca i da neće mirovati, dok ne vide svu jugoslovensku braću oslobođenu.

Odmah su se ti jugoslovenski rodoljubi prijavili, da će s oružjem u ruci na svoje krunike. I tako se u i najkraće vrijeme obrazovala poznata jugoslovenska legija, koja je u povijesti velikoga rata za oslobodjenje zapisana sjajnim slovima, velikim djelima i divnom krvlju. Ta je legija na Dobruči, a i poslije na solunskom frontu počinila junaštva, da je zadivila cijeli svijet.

U toj je divnoj legiji bilo i mnogo naših Istarina. Bilo je u njoj oko dvadeset i šest istarskih časnika i sva sila drugih junaka.

Istra je od uvijek teško osjećala ropstvo, u kojem je Austrija sve jače i jače gušila naš narod. Pred svjetskim je ratom to ropstvo postalo nepodnosivo. No, sve težim pritiškom Austrije, mržnja je i odvratnost u našem narodu rasla sve više i više. U ratu prima sasna jasan oblik. I kada su Jugosloveni počeli dezertirati u savezničke države, da se iz njih bore proti Austriji, — Istarini su bili uvijek među prvima, a i poslije su u borbama bili u prvini redovima.

Ovdje se ispoljuju dva neoboriva i vrlo važna dejstva, koja bi morala bedampat za uvijek da začepu usta onima, koji nas prikazuju austrijskanti — ako imade kod njih samo malo savjesti i nepristranog rasudjivanja. — Dok su austrijske tamnice pune vodja-

ma i najpoštenijim ljudima našeg naroda, — dotle najbolji i najsvjesniji njegovi sinovi, — prelaze kao austrijski vojnici namjerno frontove i na strani saveznika organizuju se u dobrovoljačke jedinice, da se oružjem u ruci tuku protiv zajedničkog dušmanina — habsburškog orla. Ove dvije svjetle tačke na obzoru naše narodne borbe služe i služiti će trajno kao nepobitni dokazi, da su i Istrani nacionalno zreli i da su za dobro naroda uložili svoj dio žrtve.

Legionara iz ovih naših krajeva bilo je na stotine, a borili su se kao dobrovoljci na sve strane rame iz rame s vojnicima zavezničkih armada. Najviše ih je bilo u Jugoslovenskom korpusu u Odesi, zatim u drugim vojničkim dobrovoljačkim jedinicama u Rusiji. (Bilo je dosta naših dobrovoljaca iz Julijske Krajine i u dobrovoljačkom odredu u Italiji, koji su se borili uz bok talijanskog vojnika na frontu protiv Austrije).

Iz ovih se dobrovoljačkih legija svi nisu vratili. Ima ih, koji danas sniju svoj lijepi vječni san daleko od domovine na poljanama časti i slave. Osobito ih je na Dobruči mnogo palo.

Istarski su grobovi na Dobruči neznan. No svejedno je Istra zadovoljna, da je u teškom momentu dala i ona svoj obol krvi na oltar slobode i narodnog prava.

Oni su nam grobovi živi dokaz, da smo i mi Istrani dostojni nositi slovensko ime, jer su i Istrani na Dobruči krstili to ime krivju i ljubavom.

Kod posvećenja spomenika palim junacima dne 8. o. mj. u Dobruči su iz svete kosti palih bojovnika, deset godina iza najkrvavijih bojeva, bile slavljene i kosti istarskih neznanih junaka. Uz ostala srca, koja su se velikim njihovim sjenama poklonila bila su i naša istarska srca. Našla je misao na njih vječna, zato, jer se djela, koja su dobrotvorni junaci počinili ne mogu zaboraviti, jer se ne smiju zaboraviti: bojne su poljane najvećanstveniji narodni oltari.

DOPISI

IZ KRBUNA.

Jedna uzvijska našem narodu. Više puta čitamo u „Ist. R.“ gdje dopisnik iz Pule donosa tok i rezultat pojedinih rasprava na Tribunalu. Stoga smo sa ovom stalnošću i željom očekivali, da će naša novina donijeti nešto i o raspravi, što se vodila protiv ubojica našeg mladića, Liberata Teržića. Nu želja nam se nije ispunila. I tako skoro još ni sada nitko ne zna kako je sve to svršilo, pošto drugih novina ne čitamo.

Doznali smo pak, da je puljska „Azione“ donijela svoj raspravu pa i govor jednog branitelja optuženih, u kome izriče baš porazni sud o nama. Drži nas pijanicama, koji tobož ne razumiju i ne vide dalje od rogova svojih volova. Na to nije nitko ništa prigovorio, jer je bila počinjena velika pogreška. Naši mladići, a ni otac pokojnog nisu imali odvjetnika, dok su ih krivici imali 4-5.

Nije ovdje mjesto, a niti smo mi pozvani za opravdavanje. Ali ipak nam dolazi na pamet ona narodna: „što se babi htilo, to se babi smilo“. Žele naši protivnici, da budemo pijanci, jer dobro znaju, da kao takvi zaista nećemo ni čuti ni vidjeti, što se s nama i oko nas radi, pa će tako s nama da obračunaju. Nu mi nemamo nikakve volje, da njihovim željama udovoljimo. Najočitiiji je tome dokaz taj, što broj pretplatnika „Istarske Riječi“ neprestano raste i rasti će.

IZ RIJEKE.

Cesta nad cestama. - Naši trgovci. - Jedan žalostan slučaj. - Ronki.

Treba se uistinu pokloniti cesti, što se sada proširuje između Kantride i Prekuka. Široka, masivna, kolosalna — ta će cesta nemalo pridonijeti napretku Rijeke. Ta svi znamo, da su dobre ceste prave žilke kucavice gradova i zemalja, kojima prolaze. Jedna takova žilka kucavice eto je i ova cesta. Rijeke je sretna, što će imati tu žilu kucavicu, koja ju veže s kontinentom; Rijeke je sretna, što ima luku, koja ju veže s najodjaljenijim zemljama i morima; Rijeke je sretna, što ima redovitu mirnu atmosferu, koja čini, da će ona po vremenu postati i jedan od najznačajnijih aeroplanskih „hangara“, koji će je vezati sa čitavim svijetom.

Ima ih, koji govore, da će se, kad bude ova cesta gotova, događati više automobilskih nesreća nego sada. Oni objašnjavaju ovako: — Cesta je sada jako uska i nikakva, pa šoferi paze, da im se ne bi što dogodilo. Kada pak bude cesta široka i kometna, šoferi će manje paziti i brže letjeti, tako da će onuda biti plaća i skripanja zubi.

Bit će, da ima i u tome nešto istine. Statistički je namo dokazano, da automobili često stradavaju na mjestima manje opasnim, što bi se donekle moglo odbiti i na manju pažnju gospođe šofera. Medjutim statistika bi morala da nam dade odgovor još na jedno pitanje i to, koji putnici stradavaju više od automobila, dali oni, što se u njima voze ili oni, što idu pješke?

Kad nemam o čemu pametnijem da mislim ili pišem, ja se evovabim i ovakvim pitanjima. Ko zna bolje, široko mu polje!

Nego zaludo nam svi ovi naši, morski, zračni i kontinentalni putevi, ako naši trgovci ne budu jedni prema drugima malo obzirniji. Jedno moram sa žalosću da konstatiram: Riječki se trgovci među sobom ne vole. I nesamo što se ne vole, već se i ne poštuju. Podjite vi k nekome trgovcu, da kupite kakvu makinicu, spravu ili bilo kakvu drugu stvar, i budete sigurni, da će onaj trgovac nesamo do neba hvaliti svoju robu, već da će ako treba i bez potrebe udarati na druge trgovce ističući kakovi su to nikogojnici i kako im roba ne valja pišivija boba i kako nisu solidni i kako bi na pravdi Boga prevarili i sve tako.

Ko bi njih slušao, mogao bi pomisliti, da na Rijeci nema ni jednoga poštenoga trgovca, a kad tamo ima ih, koliko i pjeska u moru, samo što su, kako vidite, malo odviše bujni. Zato im ja i s ovog mjesa ključem: Gospodo, ne budite Rijumanci! Čuvajte prestiž riječkog trgovca — te najsvetlije perle od Kvarnera!

Jeste li kada vidjeli mačka, kako obilazi oko vruće kaše? Tako ovo obilazim i ja oko nečega — dakako nepolitičkoga — što bih vam rad izbrbljao, a opet mi se ne da. Ostavimo to za koji drugi put. Ima više dana, nego li kobasa, veli naš dobar narod, koji se razumije i u kobase.

Jedan žalostan slučaj dogodio se je prošlog četvrtka u našem Starom Gradu. Jedan mladi Riječanin, neki Benedetti, nezaposlen i bez kuće i kucista upoznao se s jednom djevojkom, koja ga je zavoljela najviše zbog toga, što je bio onako bijedan. Ona je već prije imala jednu svoju ljubav. Kad su naime bili na Rijeci Francuzi, upoznao se s jednim njihovim podčasnikom, pa Francuz kao Francuz, a žena kao žena, desilo se, te je iz njegovog odlaska ponudila jedno muško dijete. Ona je rodila i hranila sebe i dijete i svoga nezaposlenoga drugu, Benedetta.

Kadšto imala je i ponešto više novaca. Njoj se je naime od vremena do vremena odjedan podčasnik i slao joj franaka. Što bi ih ona takodjer podijelila sa svojim ljubavnikom. No taj ljubavnik postajao iz dana u dana sve bezobzirniji i tražio od nje sve više novaca. Kad bi ponudila prst, on bi zatražio ruku i sve tako. Njoj je to dodijalo i tako se nad njihovim glavama počelo nebo pomalo da oblači.

Prije par dana dobila je djevojka od Francuza novaca i jedno pismo, kojim je otac njenog djeteta pozvuje, neka prodaje svoje i neka dodje k njemu u Francusku, da će se tamo vjenčati. Čim je Benedetti je tako otisao pred jednu gostionu, sio za sto, popio čašu mljeka, a onda prodavao pola flašice nekakvog otrova i malo zatim umro.

Pripovijest tužna, ali vrlo poučna za mladiće, koji ne će da traže rada već bi htjeli da žive na račun drugih. Kad će neki mladi ljudi uvjediti, da nije ni lijepo ni dostojno živjeti od žuljeva ičijih, a kamo li ženskih ruka? A ima još nešto čemu nas uči ovaj nesretni događaj. U vidimo Francuza vojnika, koji se nakon punih sedam godina sjeća svoje ljubovce i svoga djeteta, pa hoće iako malo kasno, da izvrši svoju dužnost. To dokazuje, da ima još ljudi, koji nisu i ne će da budu životinje.

Moram da svršim, jer hoću da vidim pripreme, što su sada u svom jeku za doček ministra Federzonia i nekih drugih znamenitih ličnosti. Svi znaci kažu, da će sutrašnja nedjelja, 12. o. m. biti jedna od najbucnijih, što ih je u ovo nekoliko posljednjih godina doživjela Rijeke. Toga dana, kako sam već javio, zatvara se izložba, a otkriva se ljun Svetoga Marka.

Dok ovo pišem moj termometar bilježi 50 Celsiusa. Pajsa vrućina! Rokac.

IZ VODNANŠTINE.

Pet lopova navelilo u noći u seljačku kuću i isprebijali gospodara.

Ne čudite mi dvadesetak dana, a da se ne čuje o kakvoj novoj većoj krađi i razbojstvu po Istri. Događa se to obično i možemo kazati skoro samo u onim krajevima, gdje nije bilo nikada društvenog kulturnog života, pa su osjećaji tih zapuštenih ljudi surovi. Svi ovi događaji potvrdjuju naše opetovano naglašavanje o potrebi širenja prosvjete u narodu. To bi nastojanje morale oblasti široko podupirati pa bi organi javne sigurnosti imali mnogo lakši posao za suzbijanje grabeža i olamacina, a samo bi pučanstvo bilo zadovoljnije, jer bi uvidili, da im je i život i imanje sigurno.

Slušaj, koji vam sada javljam desio se prošle sedmice u selu Orlići na Vodnanštini. Bilo je oko 10 sati naveče. Seljaci su već spavali. U to doba netko pokuca na vrata seljaka Ivana Orlića. Orlićeva žena je ustala i upitala, tko je pred vratima. Sasvim prijatnim i veselim glasom odgovorili su, da su prijatelji. Žena, ne slušajući ništa slabo, odmah je otvorila, ali je ostala opanzila tri maskirana (zakrabiljana) mušjeka. Upitali su je gdje joj je kuća, a ona im je odgovorila, da ga nema kod kuće. Oni su je pograbili, bacili na tlo i išli u sobu. Tamo je ležao u krevetu gospodar Ivan Orlić od 65 godina. Navelili su na njega riječima: „ili novac ili život.“ Orlić im je odgovorio da on novca nema, a života da ne da. Nastala je borba: jedan starac proti trojici razbojnika. Orlić je razbojnike dugo vremena vitlao po sobi, odbacio im pušku i zubima ih grizao. No konačno je jedan razbojnik debelim drvetom udario tako žestoko Orlića po glavi, da mu je razbio lubanju i Orlić se je bez svijesti strovalio na tlo. Isto vrijeme su se i susjedni probudili od buke i udaraca te su uputili u kuću Orliću. Na ugla kuće bila su na stavi dva razbojnika, koji su upozorili onaj trojicu u kući, da dolaze ljudi, te su dva petorica pobjegla iz sela. Malo iz toga prošli su onuda karabinjeri, pregledali isprebijenog Orlića i dali se u potjeru za razbojnicima, ali ih nisu dostigli. Sada karabinjeri vode dalnju istragu.

Ponavljamo da se treba latiti i prosvjetnih sredstava, da se ovo istarsko žlo iskorenjuje.

Širite „Istarsku Riječ“!

Franina i Jurina

Fr.: Ča žbališ celo vreme va tu gajbicu?

Jur.: Ne žbalini ja va gajbicu, nego va tići, ki su va njoj.

Fr.: Pak ča te ti tići?

Jur.: Tako!... Pride mi... Kada mi dodjaju ljudi, onputa se malo nagnem k blagu, i nekako mi je laglje. Čini mi se, kako da me blago nekako bolje razume, nego ljudi.

Fr.: A su te pak ča razumeli ti dva tića tu?

Jur.: Nisu.

Fr.: A zać ne?

Jur.: Zać nimaju vremena, da me razumeju. Pogledaj ih sarno, kako se kosmaju!

Fr.: To su i tići kako i ljudi.

Jur.: Su kadagod — ma ja njim oprascam, zać oni nisu krivi.

Fr.: Nego ki je kriv?

Jur.: Gajbica.

Fr.: Gajbica?

Jur.: Ja — baš gajbica. Ča kimaš s glavum? Ča mi morda ne veruješ?

Fr.: Aj verujem, ma još mi nisi rekao, ki je te povedel, da je temu gajbica kriva?

Jur.: Da si malo prej prišal, biš bil videl, kako su s kljunom tukli po žice i provevali, da ju skrive i da ju previnu, pak kada ni šlo, onputa su od jada jedan drugoga grdo pogjedali i počeli su se kosmat, kako ponoreli petchi. Pogjedaj ih, kako se gone, kako se kjucaju, kako njim pere leta na sve miće strani. I svemu je temu kriva gajbica.

Fr.: Ma zać gajbica, Bog ju videl!

Jur.: Zato, zać je gajbica. Gajbica je vrag. — Ona promeni blagu srce i mozak — i blago postane zločesto, zato se i reče, da se nikada pravce ne zna. ako tić va gajbice piva od veselja akpak od jada.

Fr.: A ča misliš, ča bi pak od nas dvelo bilo, da nas ki stavi va kakovu velu kapuriniču?

Jur.: Slabo bi bilo.

Fr.: No bi!

Jur.: S početka još nekako. Malo bimo se gjedali, malo bimo se tešili — i tako bimo nekako ubijali vreme. A onputa, sve ča dalje, malo bi po malo sve više počeli kapat otrov...

Fr.: Otkuda?

Jur.: Vej si ga! Počel bi malo po malo kapat otrov, i jedan kapčić bi se zdel va srce, jedan va možjani i hudic bi počel delat svoje delo: mi bimo malo po malo postali takovi neprijatelji, da bimo se po vas dan kosmali, kako i ona dva tića tamo.

Fr.: Ma ča je to zaspravem tako?

Jur.: Baš tako!

PODLISTAK

ERNEST RADETIĆ:

Dite ljubavi

(Pripovijest iz istarskog života u porečkom dijalektu.)
(Nastavak.)

Nazad se je spuštija gusti daž, uvi bot jeno malo veći i dulje je dura. Nebo se je zaškurilo i sunce je moralo zapasti zad oblaki; debele kaplje su se cidile po gustih granah male boškice, a kad bi vitar jeno malo jače puhnuja ponija bi hi sve do palaca i razbijali na mlitjare malih kapljice u okna od biže...

Andjelka je gledala i veselila se, slusajući to trekanje po stakli i kršenje gran pod oknon. Oprla je oči, kako malo dite i gledala u vrta, po kojien su se počeli delati mali kanali.

Najedambot se prene. Zvono na vratu od vrta se je uglasilo. Pogleda ki je to doša i zašupiti se, kad je vidila nekoga fureštega mladića, koji je doš u nikolde dodrča i vrlija se prid vrati od vrta. Jena dekla je podrčala i oprla mu

vred vrata, a on se je zrnaka sprid daž da vred u ližu.

„Ki je to, uti dežgracijani mladić?“ je popensala i kalala se po škalah iz svoje kamarice. Na porliju je našla ragača, koji si je trepa jaketu, koja mu je bila sva mokra. On je je pogleda, poklonija se, jeno malo se je i nasmija i zamolija je, neka mu uprošti, ča je doša dešturbati. Na njegov dom, da je daleko, a po ten daždu, da se ni stija poiti močiti, nego će čekati dokle frma. I počea se je smijati, gledajući je u lice i tresući z sebe kaplje, crlen u ubrazu i pokaza je filu svojih lipih bilih zubi.

Ona je zadrhtala. Nikad se još ni zasmrnila prid ragačom, ma danas se je i to zgodilo. Kad je vidila, kako je on gleda svojima lipima i velikima črnima očii, zacrnlenila se je u licu, a po cilon tilu, kako da su se je razlazili mravi.

„Čete, da užgen ogani, pak da se usušite?“ je rekla — samo da ništo reče, ma se ni janka movla.

„Da užžete oganj?“ se je zašupija on. „Ča će mi oganj, ter to će je vred pšati; za deset menući će me jur sunce

usušiti, je reka.

Učinija je par korki do okna i pogleda van. Daš je još pada, ma ne drugo unako naglo i unako gusto, kako prije. Na zapadu se je oblak bija sprikada, a zad njega se je pokazala jedan bokoniti vedroga neba.

Mladić je potega spod jakete jeno par mokrih libri i udrija par boti po njih z rukom, da strese kapljice dažda. „Ja gren!“ je reka najedambot naglo. „Kamo grete tako vred, ter ča ne vidite, da još zajno daždi,“ mu je rekla ona.

„Tote na porliju mi je grdo,“ je reka on priz straha i veselo se nasmija. „Hoće s namon u kamaru?“ Prilajga je za rukav od jakete i potela ga u veliku kamaru, di se je jilo.

Ona je stala polj okna i gledala mokrku zemlju vani, a on je dovuka i seli njenu kantriju i sija prida nju. Gleda je vidje mlo lice i tanko tilo.

„Andjela,“ je reka, epravi andjeja stoji sada prid namon. Blagoslivljen uti daž, koji me je vamc doveja. I nazad se nasmija, da je zavuznivo po kamaru, i po drugi bot se pokazju dvi lipe lije njegovih zdravih bilih zubi.

Andjelku je bilo kako jeno malo sram i ni znala, kako bi se držala i ča bi rekla ten fureston, koji komot ča je je jedanbot u svu življenju vidija. Najveć se njon tako oprto i veselo. I najveć je je mučilo, ki ni znala, ki je i ča i skolde je. Janka jenu besidu u reka o seli.

„A molim Vas, ki ste Vi?“ je spregovorila naglo kako da je je, strab, da neće moći do kraja reći, da bi stila. „Ki san, ča san, skolde san? Student san, ma kmetski sin. Tac mi vero svaki dan kopa, kosi i grablja. Ime mi je Mijlenko Praecajc. A ki ste vi, nabeska lipoto, h koljo me je sam Bog zanečala.“

„Gren je priz krijanec, je pomislila ona u seli. Nifod još si ni nedan pamić, nedan grok ni veliki gospodin pamić, predikati si njon uvako oprto, kako da su — ča se uža reči — skupa blago pasli. Vidi se valje, da je kmetski sin. Ma na dnu nježe duše je je bilo drugo da je takov i to njegovo ponašanje je je pježalo. Ni bija kako neki gospodini, koji dođu na trdon koletu i z inkonlanima prsi od kosulje, pak se ubračaju trdo. Kako da su pogutnuli kolac.

(Sijedi.)

